

<https://doi.org/10.7577/formakademisk.4966>

Liv Merete Nielsen

Professor emerita (dr.ing)
Institutt for estetiske fag
OsloMet – storbyuniversitetet
livmn@oslomet.no

Janne Beate Reitan

Førsteamanuensis emerita (dr.ing)
Institutt for estetiske fag
OsloMet – storbyuniversitetet
janner@oslomet.no

Ragnhild Merete Hassel

Seniorrådgiver
Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen
Nord Universitet
ragnhild.m.hassel@nord.no

Nettverk for formgiving, kunst og håndverk i universitets- og høgskolesektoren (KHUH)

10 år med praksisfellesskap i utvikling

SAMMENDRAG

I 2013 tok Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS), i samarbeid med lærerutdannere i fagfeltet, initiativ til opprettelsen av det som i dag er Nettverk for formgiving, kunst og håndverk i universitets- og høgskolesektoren (KHUH). Siden opprettelsen har dette nettverket prioritert arbeid med årlige nettverkskonferanser for å styrke forskning og samarbeid innen fagfeltet. I denne artikkelen er Nettverkskonferansene i perioden 2014–2022 studert i lys av Lave og Wenger sin teori om 'communities of practice' – praksisfellesskap, der adgang til faglig og organisatorisk legitim perifer deltakelse inngår i en helhet. Empirien gir oss grunnlag til å hevde at aktiviteten i praksisfellesskapet KHUH har vokst i denne perioden, ved at flere har fått adgang til slik deltakelse. Hele 288 presentasjoner, i form av paper, praksisfortellinger eller poster har blitt presentert, 20 personer har bidratt i arbeidsutvalg (AU) og 11 i vitenskapelige komiteer (VK). KKS har mye av æren for nettverkets framgang og kontinuitet. Satsningen på KHUH – framfor et felles estetisk nettverk – har vist seg å være en vellykket strategi.

Nøkkelord:

Nettverk, formgiving, kunst og håndverk, design, lærerutdanning, praksisfellesskap.

ET FAGFELT MED UTFORDRINGER

Mange institusjoner i Norge utdanner lærere til undervisning i formgiving, design, kunst og håndverk i skoleverket. Ved flere av institusjonene er fagmiljøene små og svært mange av de ansatte har sin utdanning fra en tid da kravet til forskningsbasert utdanning ikke var tydelig artikulert. Det var først ved årtusenskiftet at praktikere innen formgiving, kunst og håndverk fikk mulighet til å ta forskerutdanning på doktornivå, noe som indikerer at forskningstradisjonen er ung innen dette fagfeltet (Nielsen, 2008). På begynnelsen av 2000-tallet hadde lærerutdannere innen formgiving, kunst og håndverk med andre ord ennå ikke et etablert forskerfellesskap med egne konferanser. Med Kunnskapsdepartementets forventninger til kvalitet og kunnskapsutvikling i UH-sektoren (Universitets- og høyskolesektoren), artikulert i stortingsmeldingen *Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren* (Meld. St. 18 (2014–2015)) ble behovet for samarbeid mellom lærerutdannere ytterligere forsterket. Behovet for forskningsbasert utdanning og tellekantsystemet i UH-sektoren har også stått sentralt i 10-årsperioden fra 2013 til 2022.

I tillegg til kravet om samarbeid og forskningsbasert utdanning sto lærerutdannere innen formgiving, kunst og håndverk også overfor andre store faglige utfordringer. Arbeidet med revisjon av gjeldende læreplaner i hele skoleverket startet med Ludvigsen-utvalgets to utredninger (NOU 2014: 7; NOU 2015: 8). Disse bidro til diskusjoner om fagfeltets framtid og prioriteringer. Det var økt press på legitimering av fagfeltets berettigede plass i hele utdanningssystemet, og det var behov for styrking av håndverksfag i den videregående opplæringen.

Lærerutdannere hadde behov for et nettverk for formgiving, kunst og håndverk som kunne styrke fagfeltets plass i lærerutdanningen, bidra til økt fellesskap mellom ansatte ved ulike utdanningsinstitusjoner og stimulere til og formidle forskning fra fagfeltet. Intensjonen med nettverket var å bygge et faglig fellesskap for å styrke fagets posisjon i UH-systemet og dermed også i skoleverket. Dette samsvarte med Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS) sitt mandat og oppdrag i brev fra Kunnskapsdepartementet av 09.12.2010. KKS ble opprettet av Kunnskapsdepartementet (KD) i 2007 og er lokalisert ved Nord universitet (Nord), Fakultet for lærerutdanning og kunst- og kulturfag. Fram til 2018 var senteret faglig forankret i Utdanningsdirektoratet. Oppdraget fra KD er å bidra til økt kvalitet i kunst- og kulturfagene, økt kompetanse til operasjonalisering av rammeplan- og læreplanverk, samt forskningsformidling og praksisnær aktivitet og bistand basert på relevant forskning.

Initiativet om å samle lærerutdannere i formgiving, kunst og håndverk til sonderingskonferanse på Gardermoen i 2013, var dermed i tråd med oppdraget fra KD. KKS hadde mottatt henvendelser fra fagansatte i UH-sektor som savnet et faglig fellesskap. En rapport fra det tidligere *Nettverk for estetiske fag* hadde anbefalt å etablere nasjonale nettverk for de enkelte fagområdene fremfor å fortsette med et felles nettverk for alle de estetiske fagene (Dahlin, 2012, s. 19). KKS tok ballen og valgte å starte med formgiving, kunst og håndverk hvor behovet allerede var formulert og der flere ansatte manglet kolleger innen samme fagfelt på egen institusjon. Merete Hassel, seniorrådgiver ved KKS, har i hele perioden fra etableringen i 2013 hatt ansvar for koordinering av nettverket med tilhørende komitéer og utvalg. Dette har bidratt til stabilitet og kontinuitet i arbeidet, og for KKS har det bidratt til nettverksbygging og innsikt i fagfeltets utfordringer.

I tillegg har nettverket nettsidene for KHUH (Hassel, u.å.), som dokumenterer faglig innhold mellom nettverkskonferansene. Facebook-gruppa *K&H, UH-nettverk* ble opprettet av Kari Dosest Opstad (UiT) i 2013 (<https://www.facebook.com/groups/669300919747586>) og har vært en kanal for utveksling av informasjon mellom konferansene. I perioder har det vært mest informasjon fra KKS her, men medlemmene har også delt informasjon om publisering, andre konferanser, stillingsannonser fra egen institusjon med mer.

Ti år etter samlingen på Gardermoen i 2013 er det nå relevant å dokumentere, oppsummere og drøfte det arbeidet deltakerne i Nettverk for formgiving, kunst og håndverk i universitets- og høyskolesektoren (KHUH) har bidratt med. Vi har ikke grunnlag for å hevde at forskerkompetansen til lærerutdannere i formgiving, kunst og håndverk er styrket, men vi kan dokumentere hvordan nettverket har arbeidet for å heve kompetanse og formidle forskning. Følgende forskningsspørsmål er lagt til grunn for gjennomgangen av arkivet og dokumentene og fungerer som problemstillingen for artikkelen:

Hvordan har Nettverk for formgiving, kunst og håndverk i UH-sektoren blitt utviklet som praksisfellesskap og hvordan har medlemmene fått organisatorisk og faglig adgang til forskerfellesskapet?

Artikkelen er en beskrivelse av organiseringen av nettverkets aktiviteter, ikke en evaluering av praksisfellesskapets utbytte. Det får komme senere. Hensikten er å sammenfatte dokumentasjonen som finnes, som grunnlag for videre utvikling av nettverket og videre forskning. Vi tror at fagfeltet har behov for en slik oppsummering ved nettverkets 10-årsjubileum, og vi tror andre fagfelt kan ha nytte av å få innsikt i våre erfaringer.

METODE

Forfatterne av denne artikkelen har selv deltatt aktivt i KHUH, noe som gjør det mulig å studere den fra innsiden, slik også andre forskere har gjort (Fauske, 2013, s. 511). Hassel har, som ansatt ved KKS, vært administrativt ansvarlig for nettverket helt fra starten. Både Janne B. Reitan, OsloMet – storbyuniversitetet (OsloMet) og Liv Merete Nielsen (OsloMet) har vært aktive i nettverket helt fra oppstarten i 2013. Reitan har hatt en ledende posisjon i utviklingen av praksisfellesskapet gjennom å ta initiativ til opprettelse av arbeidsutvalg (AU) og vitenskapelig komite (VK).

Mats Alvesson (2003) diskuterer selv-etnografi som en alternativ tilnærming når man studerer en organisasjon eller et samfunn som forskeren allerede er en del av. Ifølge Alvesson er det ikke ofte akademikere studerer sine egne organisasjoner, og det kan være problematisk å gjøre det (s. 167). Forskeren kan være for nær situasjonen som studeres, og dette kan gjøre det vanskelig å se helheten. Alvesson understreker imidlertid at personlig engasjement kan være en ressurs, så vel som et ansvar. Han påpeker videre at selv-etnografi ikke er det samme som auto-etnografi (se f.eks. Ellis & Bochner, 2000). Mens auto-etnografi er personalisert, det vil si at forskeren forteller historien om sine egne levde erfaringer, er selv-etnografi opptatt av forskerens kulturelle kontekst. Det er arbeidssituasjonen som gir konteksten, med den hensikt å gjøre en kulturanalyse og ikke introspeksjon (Alvesson, 2003, s. 175). Men de personlige erfaringene som kontekst vil selvsagt være en ressurs i tolkningene av empirien. Alvesson definerer etnografi som:

[...] studies involving a longer period of fieldwork in which the researcher tries to get close to the community (organization, group) being studied, relies on their accounts as well as on observations of a rich variety of naturally occurring events (as well as on other material, e.g. documents or material artifacts) and has an interest in cultural issues (meanings, symbols, ideas, assumptions). (Alvesson 2003, s. 171)

I denne artikkelen har vi valgt selv-etnografi som forskningstilnærming for å motvirke de fallgruvene Alvesson påpeker. En av anbefalingene Alvesson (2003) foreslår for å unngå problemene med å bli for nærsynt i tolkingen i selv-etnografi, er bruk av teorier som utfordrer «common sense», ikke bare for direkte bruk, men også for å oppmuntre til perspektiv på ens egen levde virkelighet og dermed gjøre det lettere å se ting på en mer allsidig måte enn det som er spontant tilfelle, eller hvis man prøver å ta i bruk en begrunnet teoritilnærming (s. 186).

Som grunnlag for å dokumentere, oppsummere og drøfte nettverkets bidrag har vi hatt tilgang til KKS sitt arkiv som empiri, der dokumenter i forbindelse med planlegging og arrangering av årlige nettverkskonferanser har stått helt sentralt. Vi ser på vår aktive deltakelse i KHUH gjennom disse ti årene som en lengre periode med feltarbeid, slik Alvesson beskriver over, og dokumentene fra nettverkets aktiviteter som del av dette feltarbeidet. Empirien i vår artikkel består av referat og andre dokumenter fra AU og VK, samt invitasjoner og program fra nettverkskonferansene i KKS sitt arkiv.

Tolkningene i denne artikkelen er inspirert av Wengers teori om praksisfellesskap (Lave & Wenger, 1991/2003; Wenger, 1998/2004). Etienne Wenger (1998/2004) utviklet teorien om læring i praksisfellesskap (communities of practice) sammen med Jean Lave (Lave & Wenger, 1991/2003, 2002; Wenger 1998/2004, s. 7), en teori som gir et perspektiv på læring som skiller seg fra det konvensjonelle synet på læring. Praksisfellesskap er grupper av mennesker som deler en bekymring, et sett med pro-

blemer eller en lidenskap for et emne, og som utdyper sin kunnskap og ekspertise på dette området ved å samhandle på en kontinuerlig basis, skriver Wenger et al. (2002, s. 4). Wenger påpeker at alle tilhører ulike praksisfellesskap (Wenger, 1998/2004, s. 16). Vi skaper slike fellesskap naturlig uten ytre formelle rammer. Et praksisfellesskap kan være gjengen på hjørnet, familien som oppdrar barn, et forskningsnettverk på internett, designere som ønsker å dele kunnskap og lære av hverandre i en stor organisasjon, eller nettverket KHUH. Teorien om praksisfellesskap (Wenger 1998/2004) er kompleks og inneholder mange begreper som ville vært relevante dersom artikkelen hadde vært en evaluering av betydningen nettverket har hatt på deltakerne. Men siden artikkelen drøfter nettverket som praksisfellesskap basert på dokumenter som empiri og forfatternes innsidekunnskap som aktive deltakere i praksisfellesskapet som kontekst for tolkninger, velger vi her å fokusere på hvordan stadig nye deltakerne er blitt rekruttert inn i de ulike praksisfellesskapene som utgjør det helhetlige praksisfellesskapet KHUH.

Lave og Wenger bruker begrepet *legitim perifer deltakelse* (legitimate peripheral participation) om prosessen hvor nyankomne blir del av praksisfellesskapet (Lave & Wenger, 1991/2003; Wenger 1998/2004, s. 121). *Legitim* forutsetter at en får innpass i praksisfellesskapet og *perifer* viser at en enda ikke er fullverdig deltaker i praksisfellesskapet. Læring er en integrert del av praksisen i fellesskapet og ikke noe som foregår separat. Nøkkelen til legitim periferitet er *adgang* for nykommere til praksisfellesskapet og alt medlemskap innebærer. Men selv om dette er avgjørende for reproduksjonen av ethvert fellesskap, er det alltid problematisk. For å bli et fullverdig medlem av et praksisfellesskap krever det tilgang til et bredt spekter av pågående aktivitet, veteraner og andre medlemmer av fellesskapet og til informasjon, ressurser og muligheter for deltakelse. Saken er så sentral for medlemskap i praksisfellesskap at alt på sett og vis handler om *adgang* (Lave & Wenger, 1991/2003, s. 85).

I denne artikkelen har vi valgt å bruke de *nåværende* navnene på de institusjonene vi omtaler. Det gjør vi med bakgrunn i Stjernø-utvalgets arbeid i *Sett under ett – Ny struktur i høyere utdanning* (NOU 2008: 3) og stortingsmeldingen *Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren* (Meld. St. 18 (2014–2015)), som førte til at svært mange av de tidligere høyskolene med lærerutdanning ble slått sammen med større institusjoner. Noen har derfor endret navn flere ganger i løpet av nettverkets levetid.

NETTVERKET SOM PRAKSISFELLESKAP – COMMUNITIES OF PRACTICE

Årlige nettverkskonferanser ble altså valgt som strategi for å fremme både forskningskompetanse og faglig fellesskap for nyankomne til praksisfellesskapet forskning innen lærerutdanning i design, kunst og håndverk. Ved å organisere nettverkskonferansene som forskningskonferanser, med abstrakt og vitenskapelig komité, kunne dette kombineres. Vi har valgt å drøfte empirien i lys av nettverket som praksisfellesskap for læring (Wenger, 1998/2004), hvor AU, VK og temaredaksjoner utgjør mindre praksisfellesskap innen det store praksisfellesskapet, som hele nettverket utgjør. Vi kan altså dele legitim perifer deltakelse i nettverket i to ulike kategorier: Den første er *faglig organisering av nettverkskonferansen som vitenskapelig konferanse*, og den andre er *faglige bidrag som er utviklet i nettverket*.

Når det gjelder den første kategorien *faglig organisering av nettverkskonferansen som vitenskapelig konferanse*, skjer det legitim perifer deltakelse gjennom at stadig nye deltakere i praksisfellesskapet får delta i AU eller VK, være chair for parallellsesjoner, delta i temaredaksjon, og ved å arrangere konferansene lokalt. I den andre kategorien *faglige bidrag som er utviklet i nettverket*, blir adgang til legitim perifer deltakelse gitt ved å delta i det substansielt faglige, der innholdet i keynote, paper, praksisfortellinger, posters og utstillinger forventes å bidra til læring, refleksjon og utveksling av synspunkter gjennom dialog og samarbeid.

Disse to kategoriene flyter i hverandre, og vi ser det ikke som noe poeng å skille dem fra hverandre i vår helhetsanalyse av nettverkets bidrag til fagfellesskapet i perioden 2013–2022. Av analytiske grunner er det allikevel hensiktsmessig å dele gjennomgangen av vår empiri inn i to. Vi vil først presentere og reflektere over nettverkets *organisering*, der KKS sin koordinerende rolle og samarbeid med representanter fra utdanningsinstitusjonene står sentralt. Deretter vil vi presentere nettverkskonferansenes faglige fokus.

Nettverkets etablering og mandat

KKS har spilt en sentral rolle i opprettelsen og koordineringen av KHUH. Etter etableringen på Gardermoen ble det besluttet at nettverkskonferanser skulle avholdes i slutten av januar hvert år. Dette tidspunktet skulle ligge fast slik at man skapte forutsigbarhet. Tidspunktet ble valgt ut fra at det ikke kolliderte med andre aktuelle faglige aktiviteter. Det var kort tid til en konferanse i januar 2014, men fagmiljøet ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT) tok utfordringen og sa likevel ja til å være vertskap. Det ble satt ned et arbeidsutvalg (AU) for konferansen.

KKS utarbeidet et forslag til mandat for nettverket, som sa noe om intensjon og organisering. Forslaget ble lagt fram på nettverkskonferansen i Tromsø i 2014 og godkjent av deltakerne på konferansen (Nettverk for formgiving, kunst og håndverk ved universitet og høgskoler, 2014). En del viktige prinsipper ble slått fast. Konferansen skulle rullere mellom institusjonene, og man skulle primært arrangere konferansen fysisk på vertsinstitusjonen, slik at man fikk mulighet til å besøke arealer og verksteder ved de aktuelle utdanningsinstitusjonene. Ønsket om samarbeid om faglig utvikling og forskning kommer tydelig til uttrykk i mandatet til KKS. Der står det blant annet at nettverket skal «... være en arena for kunnskaps- og forskningsbasert erfaringsutveksling på sitt fagområde». Nettverket skal også «Bidra til en mer kunnskapsbasert opplæring i lærerutdanningene» og «Stimulere til samarbeid, utvikling og forskning på fagområdet» (Nettverk for formgiving, kunst og håndverk ved universitet og høgskoler, 2014). Mandatet legger også stor vekt på formidling gjennom nettverkskonferanser og digitale plattformer.

I 2014 ble det foreslått at nettverket burde ha sin egen logo. Tanken var at en logo ville bidra til gjenkjenning og bygge identitet (figur 1).

FIGUR 1. Logo for Nettverk for formgiving, kunst og håndverk i universitets- og høgskolesektoren (KHUH). Utarbeidet av Marianne Lydersen, 2014.

Adgang til legitim perifer deltakelse til arbeidsutvalg og vitenskapelig komite

Det ble tidlig klart at det var behov for strukturert samarbeid i tilknytning til nettverkskonferansene. Et arbeidsutvalg (AU) ble opprettet, og det skulle bestå av fire medlemmer:

- 1 representant for vertsinstitusjonen for kommende års konferanse
- 1 representant fra en UH-institusjon med et *stort* fagmiljø/ faglærerutdanning
- 1 representant fra en UH-institusjon med et *mindre* fagmiljø/ distriktsperspektiv
- 1 representant fra KKS (koordinator)

På den første samlingen på Gardermoen i 2013 kom det fram at en del universiteter krevde at deltakere måtte presentere paper på konferanser for å få dekket utgifter til reise og opphold fra sin institusjon. Derfor ble det bestemt å kalle samlingene *nettverkskonferanser*, med mulighet til å presentere paper. Det ble videre bestemt at for å kunne presentere paper, måtte en først sende inn et abstrakt som måtte godkjennes.

Til konferansen i Tromsø i 2014 ble det i tillegg til AU derfor etablert en VK for å godkjenne abstraktene. For å sikre kontinuitet var det viktig at ett eller flere av medlemmene skulle sitte i to år. Minst ett av medlemmene i VK skulle også sitte i AU, for å skape best mulig kommunikasjon mellom disse. I løpet av tiårs-perioden 2013–2022 har mange i nettverket tatt del i arbeidet i AU og/eller VK og dermed fått adgang til disse praksisfellesskapene. Dette kan ha bidratt til et eierforhold til nettverket og

det er nå godt innarbeidet. Det første året var tida knapp fordi dette ble bestemt i september 2013 og nettverkskonferansen skulle være allerede i januar 2014. Reitan, OsloMet fikk ansvar for å formulere call for paper og danne en VK for å vurdere abstraktene.

Bakgrunnen for å åpne for vitenskapelige abstrakt var at Reitan hadde erfaring som nestleder i Scientific Review Committee for den internasjonale konferansen DRS//cumulus Oslo 2013 (u.å.) og derfor mente at dette var mulig å gjennomføre også for KHUH. Hensikten var også å gi deltakerne på nettverkskonferansene mulighet til å få erfaring med vitenskapelig konferanser med paper. Noen vitenskapelige konferanser praktiserer *full paper* med double blind review, og som deretter presenteres muntlig på konferansen. Dette gjøres på konferansene for f.eks. *Design Research Society* (DRS, u.å.) og *Engineering & Product Design Education* (E&PDE, u.å.), mens andre vitenskapelige konferanser bare har godkjenning av abstrakt som presenteres muntlig på konferansen, slik som *Nordiskt forum för Forskning och utvecklingsarbete inom utbildning i slöjd* (NordFo, u.å.), *Critical Realism* (CR, u.å.) og *Systemic Design Association* (SDA, u.å.). Det var den siste versjonen av vitenskapelige konferanser, med godkjent abstrakt, som nettverket valgte å starte opp med fra 2014. Til nettverkskonferansen i 2014 ble det for første gang sendt ut en call for abstrakt.

TABELL 1. Oversikt over nettverkskonferanser i KHUH 2013–2022.

År	Vertskap	Sted	Presentasjoner	Deltakere
2013	Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS)	Gardermoen		16
2014	Norges arktiske universitet (UiT)	Tromsø	14	25
2015	Høgskulen på Vestlandet (HVL)	Stord	20	34
2016	Dronnings Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning (DMMH)	Trondheim	23	54
2017	OsloMet	Oslo	38	72
2018	Nord universitet (Nord)	Levanger	26	54
2019	Universitetet i Sørøst-Norge (USN)	Notodden	60	109
2020	Høgskulen på Vestlandet (HVL)	Bergen	43	72
2021	Universitetet i Agder (UiA)	Kristiansand (digital)	32	127
2022	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og DMMH	Trondheim (digital)	32	96

Tabell 1 viser hvem som har vært vertskap for konferansene, stedet konferansene er avholdt, hvor mange presentasjoner av vitenskapelig paper, praksisfortellinger, posters det har vært og hvor mange som har deltatt på konferansene. Vi har valgt å beholde betegnelsene paper, praksisfortellinger og poster på presentasjonene selv om betegnelsene senere har variert noe. I oppstarten i 2013 var det kun

inviterte innlegg, ikke presentasjoner på bakgrunn av abstrakt. I 2023 ble det for første gang også åpnet for presentasjon av *full paper*.

Samtidig ble deltakerne oppfordret til å videreutvikle abstraktene til artikler til vitenskapelige tidsskrift som for eksempel *FormAkademisk*, *TechneA* m.fl. hvor de ville utløse publiseringspoeng som vitenskapelig publikasjon på nivå 1. Dette ble gjentatt for de påfølgende nettverkskonferansene, og flere av abstraktene har blitt utviklet og publisert som vitenskapelige artikler i tidsskrift eller full paper på vitenskapelige konferanser.

For at disse nettverkskonferansene i KHUH skal være et bidrag til legitim perifer deltakelse på forskningskonferanser både nasjonalt og internasjonalt, har det vært et poeng å utforme nettverkskonferansene så likt disse som mulig. Paper og praksisfortellinger blir presentert med en 15 minutters muntlig presentasjon og 5 minutter til spørsmål og innspill fra publikum. Siden det er så mange presentasjoner på hver konferanse, blir de organisert i parallellsesjoner. Hver sesjon ledes av en chair, som passer på at de som presenterer holder seg til tida de er tildelt og som holder orden på diskusjonene. Til konferansene blir abstraktene samlet i et abstrakt-hefte, og programmet for parallellsesjonene er tilgjengelig før konferansen starter, for at deltakerne på konferansen skal kunne planlegge å gå fra en parallellsesjon til en annen for å velge hvem de ønsker å høre på.

Til konferansen på Stord i 2015 ble det bestemt å invitere bidrag innen tre ulike kategorier: *Vitenskapelig undersøkelse av praksis*, *Praksisfortellinger* eller *Posters/visuelle fremstillinger*. Innen alle kategorier var det krav om å sende inn abstrakt som VK skulle godkjenne. Tidsrommet fra innsending av abstrakt for tilbakemelding om godkjenning ble utvidet, slik at VK skulle få bedre tid til å gi gode tilbakemeldinger om nødvendige forbedringer før endelig godkjenning. KHUH har lagt vekt på å gi innsenderne mulighet til å forbedre abstraktene i stedet for å avvise dem, slik mange konferanser gjør. Grunnen er at mange ansatte i sektoren er nykommere innen forskning som praksisfellesskap. De har derfor behov for veiledning fra de mer erfarne i VK for å få adgang til legitim perifer praksis i forskerfellesskapet. Fra og med nettverkskonferansen på Dronning Mauds Minne Høgskole (DMMH) i Trondheim i 2016 ble det mulig å sende inn abstrakt via nettsidene til KKS, slik det er vanlig på forskerkonferanser.

I callen til konferansen i Oslo i 2017 ble det presisert at flere i nettverket ønsket et møtested for å presentere fullførte prosjekter og for å diskutere prosjekter som er underveis eller på idestadiet. Det ble derfor åpnet opp for tre typer bidrag innenfor hver kategori:

- Prosjekt-ide (opplys om hvor langt ideen er utviklet)
- Underveis prosjekt (opplys hva som er gjort og hva som står igjen)
- Fullført prosjekt (opplys om hvor stort prosjekt/hvilken type prosjekt dette har vært og eventuell publisering).

TABELL 2. Nettverksmedlemmer som har bidratt i arbeidsutvalg og vitenskapelig komité.

År	Sted	Arbeidsutvalg	Vitenskapelig komité
2013	Gardermoen	Kari Doseh Opstad, UiT Merete Hassel, KKS	
2014	Tromsø	Kari Doseh Opstad, UiT Mette Gårdvik, Nord Janne B. Reitan, OsloMet Merete Hassel, KKS	Janne B. Reitan, OsloMet (leder) Liv Merete Nielsen, OsloMet Karen Brønne, Høgskulen i Volda (HVO)
2015	Stord	Katrine Borgenvik, HVL Torunn Paulsen Dagsland, Universitetet i Stavanger (UiS) Janne B. Reitan, OsloMet Merete Hassel, KKS	Janne B. Reitan, OsloMet (leder) Marte Sørebø Gulliksen, USN Torunn P. Dagsland, UiS
2016	Trondheim	Nina Scott Frisch, DMMH Marte Sørebø Gulliksen, USN Torunn P. Dagsland, UiS Merete Hassel, KKS	Janne B. Reitan, OsloMet (leder) Marte Sørebø Gulliksen, USN Torunn P. Dagsland, UiS
2017	Oslo	Janne B. Reitan, OsloMet Nina Scott Frisch, DMMH Victor Tymczyk, Høgskolen i Østfold (HiOF) Merete Hassel, KKS	Marte Sørebø Gulliksen, USN (leder) Nina Scott Frisch, DMMH Karen Brønne, (HVO)
2018	Levanger	Ninni Rotmo Olsen, Nord Ulla Suul, Nord Ingvard Bråten, HVL Janne B. Reitan, OsloMet Merete Hassel, KKS	Marte Sørebø Gulliksen, USN (leder) Karen Brønne, (HVO) Janne B. Reitan, OsloMet
2019	Notodden	Lovise Søyland, USN Kirstine Riis, USN Ingvard Bråten, HVL Mari-Ann Letnes, NTNU Merete Hassel, KKS	Karen Brønne, HVO (leder) Marte Sørebø Gulliksen, USN Mari-Ann Letnes, NTNU
2020	Bergen	Ingvard Bråten, HVL Gro Merete Eide, HVL Kirstine Riis, USN Monica Klungland, UiA Merete Hassel, KKS	Karen Brønne, HVO (leder) Mari-Ann Letnes, NTNU Ingvild Digranes, HVL
2021	Kristiansand (digital)	Monica Klungland, UiA Anita Skogen, UiA Gro Merete Eide, HVL Merete Hassel, KKS	Lisbet Skregelid, UiA (leder) Mari-Ann Letnes, NTNU Nina Scott Frisch, DMMH
2022	Trondheim (digital)	Anita Skogen, UiA Stein Erik Grønningsæter, NTNU Jørgen Moe, DMMH Merete Hassel, KKS	Nina Scott Frisch, DMMH (leder) Harald Høgset, NTNU Lisbet Skregelid, UiA Else M Lefdal, OsloMet

Til konferansen i Trondheim i 2022 ble det åpnet for kategorien *Performance lecture og kunstneriske bidrag* som en fjerde kategori for innsending av abstrakt.

I callen for konferansen i 2022 ble det sendt ut forhåndsvarsel om at nettverket har 10-årsjubileum i 2023. Deltakere ble for første gang invitert til å sende inn vitenskapelige full paper, til et temanummer i *FormAkademisk*, som gir publiseringspoeng. Artiklene kunne gjerne bygge på abstrakt

og presentasjoner på tidligere konferanser. Temareaksjonen for temanummeret var Mari-Ann Letnes (NTNU) som temareaktør, sammen med Nielsen (OsloMet), Ingvard Bråten (HVL) og Bente Skjelbred, (HVL). Letnes og Nielsen har lang erfaring som redaktører i vitenskapelige tidsskrift, mens redaktørrollen var ny for både Bråten og Skjelbred. Nettverkskonferansen KHUH utviklet seg dermed til en hybrid vitenskapelig konferanse, med og uten *full paper*.

I forbindelse med at UH-nettverket markerer 10 år vil også det fagdidaktiske tidsskriftet FORM, som utgis av organisasjonen Kunst og design i skolen, rette oppmerksomheten mot UH-sektoren i perspektivet fortid, nåtid og framtid i sitt første nummer i 2023. Medlemmer av nettverket har blitt invitert til å bearbeide praksisfortellinger presentert på tidligere konferanser til artikler i FORM. Også fagartikler som sier noe om fagets situasjon – *hvor er vi og hvor vil vi?* ble ønsket velkommen av redaktøren, Bibbi Omtveit.

Denne gjennomgangen av AU, VK (tabell 2) og temareaksjon viser at noen i nettverket har deltatt mer aktivt enn andre, men at nye hele tiden har blitt rekruttert til disse praksisfelleskapene og gitt adgang til legitim perifer deltakelse, for at flere skulle lære disse praksisene og for å sikre kontinuitet i nettverket. Ansatte fra de to institusjonene, OsloMet og USN, som har tilbudt hovedfag-/masterutdanning på feltet siden 1976, har kanskje lengst erfaring i vitenskapelig arbeid innen fagfeltet. De har sett det som sin oppgave å bidra til at flere får adgang til dette forskningsfelleskapet ved å bidra i VK og AU med kompetanse og erfaring med organisering av vitenskapelige konferanser.

FAGLIG INNHOLD PÅ NETTVERKSKONFERANSENE

Den første nettverkssamlingen på Gardermoen i 2013 var preget av diskusjoner om de behov og utfordringer lærerutdanningene innen formgiving, kunst og håndverk sto overfor. Daværende senterleder ved KKS, Kirsti Saxi, innledet om senterets overordnede strategi og bakgrunnen for invitasjonen til denne samlingen. Liv Klakegg Dahlin fra OsloMet oppsummerte erfaringene fra det nå nedlagte *Nettverk for estetiske fag*, som hun hadde vært koordinator for. Opstad fra UiT støttet opp om opprettelsen av et nettverk som nå kunne ha fokus på de spesifikke utfordringene som lærerutdanning i formgiving, kunst og håndverk sto overfor. Flere av innleiderne på Gardermoen fulgte opp dette gjennom å peke på behovet for forskning og samarbeid for å fremme fagfeltet. I sin innledning: *Fagkompetanse og status for Kunst og håndverk i skole og samfunn*, poengterte Ingvild Digranes (OsloMet) lærerutdanningenes ansvar for å utvikle kvalitet og dermed også heve statusen til faget i grunnskolen. Fokus på samarbeid ble presentert av representanter for de to institusjonene som tilbyr faglærerutdanning (OsloMet og USN). Liv Klakegg Dahlin (OsloMet) innledet om *Teknologi og design* som del av tverrfaglig samarbeid, mens Ellen Baskår (USN) presenterte prosjektet *Kompetanse for kvalitet* som del av institusjons-samarbeid og markedsføring. Pågående forskning og behovet for å publisere og ta i bruk forskningen på feltet ble også framhevet. Nielsen (OsloMet) presenterte forskernettet *DesignDialog*, som hun har ledet siden oppstarten i 2003 (www.DesignDialog.no), og Reitan (OsloMet) presenterte *FormAkademisk* – forskningstidsskriftet for design og designdidaktikk, der hun har vært ansvarlig redaktør siden opprettelsen i 2008 (www.FormAkademisk.org). Hassel (KKS) presenterte *Nordisk forskningskartlegging av kultur og kreativitet i skolen* i regi av *Nordisk Ministerråd* (Kulturstyrelsen, 2013). Satsningen på forskning ble konkretisert ved at doktorand Stina Westerlund fra Umeå Universitet i Sverige introduserte problematikken i sin doktoravhandling med forelesningen: *Lustfylld vingelvandring? – elevers erfaringer av textilslöjd*.

I de følgende konferansene fikk vertsinstitusjonene, i samarbeid med AU, bestemme den faglige profilen på konferansene gjennom å velge konferansens tema. De valgte temaene ble synlige gjennom programmene og valg av keynote (tabell 3), men også gjennom oppfordring til å sende inn abstrakt innenfor konferansens tema. Perioden har også vært preget av stor fagpolitisk aktivitet som naturlig nok har hatt innvirkning på innholdet på nettverkskonferansene. Ludvigsen-utvalgets to utredninger (NOU 2014: 7; NOU 2015: 8) utløste engasjement og debatt om blant annet dybdelæring og prioriteringer i kommende læreplaner. Innholdet i disse to NOU-ene fikk stort gjennomslag i stortingsmeldingen: *Fag – fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet* (Meld.St.28 (2015–2016)) som lå til grunn for utvikling av de nye læreplanene. Den påfølgende læreplanutvikling med tilhørende debatter og hørings-

runder, skapte stort engasjement. Ikke minst skapte statsråd Torbjørn Røe Isaksens forslag om å dele faget Kunst og håndverk i to, stor debatt (Isaksen, 2017; Iversen, 2017). Motstanden mot deling var massiv, og Isachsen fulgte heller ikke opp denne ideen videre. De nye læreplanene for faget *Kunst og håndverk* i grunnskolen (Kunnskapsdepartementet, 2019) og studieprogrammet *Kunst, design og arkitektur* i den videregående opplæringen (Utdanningsdirektoratet, 2020), ble iverksatt høsten 2020. I *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen* for både grunnskole og videregående, ble følgende tre tverrfaglige tema fastsatt: *Demokrati og medborgerskap, Bærekraftig utvikling og Folkehelse og livsmestring* (Kunnskapsdepartementet, 2017b, s. 14–15).

Noen av institusjonene som arrangerte nettverkskonferansene valgte seg tema som var dagsaktuelle og knyttet seg til de fagpolitiske utfordringene som ble fremmet i Ludvigsen-utvalgets rapporter og de nye læreplanene, slik fagmiljøet på Stord gjorde i 2015 med fokus på 'best practice', DMMH gjorde i 2016, med fokus på forskning som grunnlag for endring, Oslo gjorde i 2017 med fokus på Ludvigsen-utvalgets dybdelæring, Bergen gjorde i 2020 med fokus på bærekraft og Trondheim gjorde i 2022 med fokus på demokrati og medborgerskap. Andre institusjoner valgte, i samarbeid med AU, å framheve egen profil og prioriteringer som for eksempel det samiske i Tromsø (2014), forholdet mellom tradisjon og nyskaping i Levanger (2018), praktisk arbeid i verksteder på Notodden (2019) og kunsten i Agder (2021).

TABELL 3. Tema og keynote-speaker på konferansene 2013–2022.

År	Sted	Tema	Keynote
2013	Gardermoen	Oppstart og etablering av nettverket	Stina Westerlund, Umeå universitet
2014	Tromsø	Samisk i formgiving, kunst og håndverk	Gunvor Guttorm, Samisk Høgskole
2015	Stord	Beste praksis i formgiving, kunst og håndverk – i FOU og undervisning	Magne Espeland, HVL Karen Brænne, HVO og Kjetil Sømoe, HVL
2016	Trondheim	Kunst og håndverk i utvikling / fag i bevegelse	May Britt Postholm, NTNU
2017	Oslo	Dybde i Kunst og håndverk	Liv Merete Nielsen, OsloMet
2018	Levanger	Tradisjon og nyskaping	Anne-Karin Furunes, NTNU
2019	Notodden	Ikke satt et hovedtema. Verksted sentralt	Marte Sørebo Gulliksen, USN Jadwiga Podowska, USN
2020	Bergen	Bærekraft?	Aslaug Nytnes, HVL
2021	Kristiansand (digital)	Kunstens betydning? Kunstens og kunst- og håndverksfagernes betydning for barnehage, skole og samfunn.	Gert Biesta, University of Edinburgh / UiA Helene Illeris, UiA
2022	Trondheim (digital)	Demokrati og medvirkning	Ingvard Bråten, HVL

Da konferansen ble arrangert på DMMH i 2016 ble to nye programposter innført på nettverkskonferansene; presentasjon av nylig avlagte doktoravhandlinger og åpen post. Da konferansen ble arrangert på Levanger i 2018 ble presentasjon av forskergrupper også innført som ny post på programmet.

Faglig innhold på de enkelte nettverkskonferansene (2014–2022)

Diskusjoner om etablering av nettverket med eget mandat sto helt sentralt da Universitetet i Tromsø (UiT) inviterte til nettverkskonferanse i 2014. Tema for konferansen var *Samisk i formgiving, kunst og*

håndverk. Professor Gunnvor Guttorm fra Samisk Høgskole holdt keynote med tittelen: *Duodji's vei fra aktivitet i den samiske hverdagen til skolefag i den moderne skolen*.

Tema for konferansen på Stord i 2015 var *Beste praksis i formgiving, kunst og håndverk – i FOU og undervisning*. Fagmiljøet på Stord var både engasjert og involvert i arbeidet med grunnlaget for de nye læreplanene. Ludvigsen-utvalget hadde publisert sin første rapport (NOU 2014: 8) og arbeidet med den neste rapporten var påbegynt. Det var derfor et naturlig valg for fagmiljøet på Stord å invitere flere innledere fra egne rekker til å presentere tanker knyttet til utvikling av nye læreplaner gjennom presentasjon av 'best practice'. Tittelen på musikkprofessor Magne Espelands keynote var: *Quo vadis estetiske fag?,* der han reflekterte over alle de estetiske fagenes plass i de kommende nye læreplanene. Brønne (HVO) og Kjetil Sømoe (HVL) hadde fokus på faget Kunst og håndverk i den keynote de holdt sammen med tittelen: *Ludvigsen-utvalget og faget Kunst og håndverk*. Sømoe presenterte i tillegg sin vitenskapelige artikkel: *Kunst og håndverk – fag eller tverrfagleg felt?* (2013), der han problematiserer fagfeltets egenart og gjenopptok noe av diskusjonen fra den gang nettverket var samlet i ett estetisk nettverk for alle de estetiske fagene i skolen, altså før 2012. Det sto også to andre plenums-presentasjoner på programmet: Charlotte Tvedte (HVL) presenterte prosjektet *ARTig* som et 'best practice'-prosjekt og Victor Tymczuk, Høgskolen i Østfold (HiOF), dro i gang en diskusjon om vurdering sammen med Nielsen (OsloMet) i presentasjonen: *Vurdering – hva forventes på MA og BA nivå i Kunst og håndverk?*. Torunn Paulsen Dagsland (UiS) og Hassel (KKS) avrundet konferansen med refleksjoner og innspill om *Videre utvikling av Nettverk for formgiving, kunst og håndverk i UH-sektoren*.

I 2016 var Dronning Mauds Minnes Høgskole (DMMH) i Trondheim vertskap for nettverkskonferansen, med tema *Kunst og håndverk i utvikling / fag i bevegelse*. Professor May Britt Postholm (NTNU) innledet konferansen med en keynote om *Aksjonsforskning for endring og utvikling*, der hun løftet fram viktigheten av forskning som grunnlag for endring og utvikling. Dette var første gang i nettverkets historie at en forskningsmetode fikk en så sentral plass på programmet. Gjennom en presentasjon av prosjekter fra DMMH og OsloMet med overskriften *Kunst & håndverk og læring – fra barnehage til grunnskole* fikk Jørgen Moe (DMMH) og Frisch (DMMH), samt Reitan (OsloMet) konkretisert noen av de utfordringene lærerutdanningene står overfor både tematisk og metodisk. Kari Carlsen (2015, USN), Letnes (2014, DMMH) og Torunn Paulsen Dagsland (2013, UiS) presenterte sine doktoravhandlinger. Under *Åpen post* innledet Liv Mildrid Gjernes (Nord) om *Nye faglige retningslinjer for en «integrert 5-årig masterutdanning – Faggruppen for kunst og håndverk*. Det ble også tid for diskusjoner i grupper for utdanning av barnehagelærere (BLU) og grunnskolelærere (GLU).

Nettverkskonferansen i Oslo i 2017 hadde også en tydelig profil knyttet til utvikling av nye læreplaner. Stortingsmeldingen som skulle danne grunnlaget for de nye læreplanene ble vedtatt i forkant av konferansen (2016) der det ble klart at de tre tematiske søylene: Demokrati og medborgerskap, Bærekraftig utvikling og Folkehelse og livsmestring (Meld.St.28 (2015–2016), 2016, s. 47) skulle gjennomsyre alle fag. Ideen om *dybdelæring* fra Ludvigsen-utvalgets to rapporter (NOU 2014:7; NOU 2015:8) ble også videreført i stortingsmeldingen. Dette opptok mange innen lærerutdanningen. Tema for konferansen i Oslo ble derfor *Dybde i Kunst og håndverk*. Tittelen på professor Liv Merete Nielsens keynote var: *Håndverk, kvalitet og dybdelæring*, der hun poengterte hvordan dybdelæring i Kunst og håndverk lett kunne knyttes til de tre tematiske søylene. Nettverkskonferansen hadde også fokus på nyere forskning på feltet. Hele fem avlagte doktoravhandlinger ble presentert; Skregelid (2016, UiA), Randers-Pehrson (2016, USN), Lefdal (2016, OsloMet), Åsta Rimstad (2015, USN) og Riis (2016, USN). Flere av presentasjonene på konferansen hadde fokus på dybdelæring. Under programposten *Åpen post* fikk deltakerne to alternativer for diskusjoner og innspill 1) *BLU: Ny rammeplan for barnehagen. Innledning og diskusjon* og 2) *GLU og faglærerutdanning: 5-årig master*.

Tradisjon og nyskaping var tema da fagmiljøet ved Nord universitet på Levanger inviterte til nettverkskonferanse i 2018. Campus Levanger er i seg selv en konkretisering av tradisjon og nyskaping gjennom kontrastene i bygningsmassen. Stolt viste de ansatte fram sine flotte og velutstyrte verksteder (figur 2). Billedkunstner og professor Anne-Karin Furunes (NTNU) holdt sin keynote: *Kunstnerisk utviklingsarbeid*, med utgangspunkt i egne kunstverk. Anna Svingen-Austestad (2017, UiA) presenterte sin nylig avlagte doktoravhandling. For første gang sto også presentasjon av forskergrupper på programmet. Randers-Pehrson, Carlsen og Ann-Mari Arneberg, alle fra USN, presenterte struktur og innhold i

forskergruppen EMAL, som er akronymet for *Embodied Making And Learning*. Åpen post hadde to temaer til diskusjon: 1) *Fagfornyelsen med kjerneelementer i Kunst og håndverk* og 2) *Kompetanseutvikling i skolen gjennom desentralisert etterutdanning*. Under punktet *Fagfornyelsen* informerte Liv Klakegg Dahlin, leder for utvikling av læreplanene for Kunst og håndverk, om arbeidet. Hun deltok digitalt og inviterte til innspill. Som på de andre nettverkskonferansene ble mange paper presentert i parallellsesjoner (figur 3) og posters stilt ut i fellesarealene (figur 4).

FIGUR 2. Omvisning på treverkstedet på Levanger, 2018. Foto: Liv Merete Nielsen (OsloMet).

FIGUR 3 & 4. Paper-presentasjon av f.v. Kari Carlsen, Åsta Rimstad og Anniken Randers-Pehrson, USN, Levanger, 2018. Foto: Merete Hassel, KKS (figur 3). Poster/utstilling. Mette Gårdvik, Nord, Levanger 2018. Foto: Merete Hassel, KKS (figur 4.).

Da fagmiljøet på Notodden arrangerte nettverkskonferansen i 2019, gjorde de ikke det med et oppgitt tema, men med en praktisk tilrettelegging for praktisk arbeid i workshops. På mange måter har praktisk skapende arbeid i verkstedene vært en tydelig profil for lærerutdanningen på Notodden (figur 5). Deltakerne fikk velge mellom åtte praktiske workshops med titlene: *Lodding av ring*, *Fletting – flammebånd*, *Lyd og bilde*, *Laserkutting*, *Eksperimentelle utforskinger av materialer og materialitet i trans-materielle landskaper*, *Leire i bevegelse*, *Små barns møte med materiale*, *Sammenføyning i tre og Dreining* (figur 6). Dosent og billedkunstner Jadwiga Podowska holdt den første keynoten med tittelen *Insektsbeinpoesi – Det Antropocene surdeigsbrødet og andre bedrøvelige historier*, med påfølgende åpning av hennes utstilling i foajeen. En performance inngikk i utstillingsåpningen. USN-professor Marte Sørø Gulliksen keynote hadde tittelen: *Making matters?* og var en sterk reise knyttet til hennes egen helse og skapende

arbeid (Figur 7). Anne Solberg (2017, USN) presenterte sin nylig avlagte doktorgrad og tre forskergrupper fikk presentert sitt arbeid. Den første var forskergruppa *Bærekraftig kunnskap – synergier mellom kunst og håndverk og duedtie/duodij i barnehagelærer- og grunnskolelærerutdanning* på Nord universitet, presentert av Solveig Åsgård Bendiksen og Ninni Rotmo Olsen. De to andre forskergruppene: *Kunst og barn & unge* og *Kunst og sosiale relasjoner* var begge fra UiA og ble presentert av Skregelid og Helene Illeris. *Åpen post* ble preget av arbeidet med nye læreplaner og forskrifter. Liv Klakegg Dahlin innledet om: *Fagfornyelsen. Nye læreplaner i K&H – oppsummering av høringsrunden og veien videre*. Jostein Sandven (USN) orienterte deretter om *Forskrift til den nye lærerutdanningen i praktiske og estetiske fag for trinn 1–13*.

FIGUR 5 OG 6. Verksted på Notodden i 2019 – Dreiling. Foto: Marek Podowski, USN (figur 5). Keynote professor Marte Sørebø Gulliksen, USN, Making matters? Notodden 2019. Foto: Marek Podowski, USN (figur 6).

Berekraft? var det tydelige temaet i callen for nettverkskonferansen i Bergen i 2020. Spørsmålsteget inspirerte til å reflektere over hva bærekraft er, ikke minst i perspektiv av at bærekraftig utvikling har fått så stor plass i de nye læreplanene. Professor Aslaug Nyrnes (HVL) sin keynote hadde tittelen: *Berekraft? Kunst og handverk i eit tekstfagleg berekraftperspektiv*. Bærekraftsperspektivet ble også løftet fram i selve organiseringen av konferansen, blant annet med kaffekopper fra loppemarked, med innbrente ord og uttrykk fra Bergen, samt konferansen logo brent inn i hver kopp (figur 8). Det var 'up-cycling' i praksis. Koppene skulle brukes under hele konferansen, og alle fikk med seg koppene hjem. Programposten *Materialsymposium – stjel og del* hadde også et bærekraftsperspektiv med fokus på materialene tre, tekstil, leire, grafikk og digitale verktøy. Pauliina Maapalo (2019, Nord) skulle ha presentert sin doktoravhandling, men var dessverre forhindret fra å komme. Liv Mildrid Gjernes (HVL) presenterte forskergruppen *MaTecSu* (Materialitet, teknologi, berekraft) og Nielsen (OsloMet) presenterte forskergruppen *Design Literacy*. Under *Åpen post* sto de nye læreplanene i fokus. Følgende fire tema ble diskutert: 1) *Ny læreplan i K&H – Hva nå?* 2) *Kunst og håndverk som trekkfag til eksamen*, 3) *Skaperglede, engasjement og utforskertrang – strategiplan* og 4) *Masterutdanninger*.

FIGUR 8. Kaffekopper fra loppemarked med innbrente ord og uttrykk fra Bergen. Det var 'up-cycling' i praksis. Koppene skulle brukes under hele konferansen ved at deltakerne skulle skrive navnet sitt på gråpapiret og sette koppen sin tilbake dit. I bakgrunnen sees utstilling av posteren *Visuell framstilling av kunstprosjektet «mellom» – ei a/r/tografisk undersøkelse av samskaping i estetiske læreprosessar i eit fagfellesskap av Tvedte og Borgenvik, HVL, campus Stord*. Foto: Merete Hassel, KKS.

Fagmiljøet i Agder valgte temaet *Kunstens betydning?* da de arrangerte nettverkskonferansen i 2021. Ansatte ved UiA har over lang tid frontet viktigheten av kunst både i og utenfor skoleverket. Grunnet pandemien ble konferansen arrangert digitalt på Zoom. Den første keynoten ble holdt av professor Gert Biesta som var professor II på UiA og ellers er tilknyttet National University of Ireland at Maynooth & University of Edinburgh. Tittelen på forelesningen var: *Trying to be at home in the world: What we should not forget about art and education*. Professor Helene Illeris (UiA) holdt den andre keynoten med tittelen: *Økologisk oppmerksomhet gjennom kunstnerisk praksis i kunst og håndverk*. Følgende tre førsteamanuensiser presenterte sine doktoravhandlinger: Solveig Åsgard Bendiksen (2020, Nord), Ane Malene Sæverot (2020, NLA) og Ingvill Gjerdrum Maus (2020, OsloMet). Skregelid (UiA) presenterte forskergruppa *Kunst og barn & unge*. *Åpen post* ble denne gang gjennomført som tematiske samtaler i breakout-room på Zoom. AU definerte noen områder man kunne diskutere, og den enkelte valgte selv hvilket digitalt rom man ville gå til. Noen av temaene var: *Digital undervisning / koronaundervisning, Masterutdanning GLU, Læreplan og vurdering, Inkludering og refleksjoner etter keynotes*. Gruppene meldte tilbake til plenum.

Demokrati og medvirkning i kunst og håndverk var tema da fagmiljøet ved NTNU/DMMH inviterte til nettverkskonferanse i 2022. Temaet speiler det tverrfaglige temaet Demokrati og medborgerskap i LK20, samt begrepet medvirkning fra rammeplan for barnehagen. Innspill fra breakout-rommene i 2021, samt forskningsfokus ved NTNU gjorde dette til et naturlig tema for konferansen. Konferansen ble første planlagt fysisk, men på grunn av nye korona-restriksjoner ble også denne konferansen arrangert digitalt på Zoom. Omvisning og presentasjon av de to vertsinstisusjonene ble derfor gjort digitalt av Grønning-sæter (NTNU) og Moe (DMMH). Førstelektor Ingvard Bråten (HVL) holdt keynote med tittelen: *Hva er det med menn og kunst og håndverk?*, der han fulgte opp et tema han har skrevet vitenskapelig artikkel om tidligere (Bråten & Borgen, 2019), men nå i et nytt perspektiv. Fire nye førsteamanuenser presenterte sine nylig publiserte doktoravhandlinger: Klungland (2021, UiA), Skjelbred (2021, HVL), Søyland (2021, USN). Ann Hege Lorvik Waterhouse (2021, USN) sto også i programmet, men ble dessverre forhindret fra å delta. Stor plass ble gitt til utfordringer og muligheter for master i lærerutdanningene. Følgende masterprogram ble presentert: 1) *Master i barnekultur og kunstpedagogikk*, DMMH; 2) *Master i grunnskolelærerutdanning kunst og håndverk*, NTNU; 3) *Grunnskolelærerutdanning masterprogram med masterfag kunst og håndverk*, UiA; 4) *Master i lærerutdanning i praktiske og estetiske fag* (LUPE), OsloMet og *Master i kunstfagdidaktikk*, NTNU. Hilde Hermansen og Merete Hassel (begge KKS) presenterte læringsressurser for demokrati og medvirkning. Nina Scott Frisch (DMMH) reflekterte avslutningsvis over konferansens tema.

FIGUR 9. Omvisning på Stiklastadir. Foto: Liv Merete Nielsen, OsloMet.

Alle konferansestedene har profilert seg med kulturelle innslag, for eksempel utstilling i galleriet på Stord i 2015, omvisning i Nidarosdomen i 2016, middag, foredrag og omvisning i langhuset på middelaldergården Stiklastadir på Stiklestad på konferansen i Levanger i 2018 (figur 9) og performance på Notodden i 2019.

OPPSUMMERING AV NETTVERKETS BIDRAG TIL STYRKING AV FAGFELTET

Innledningsvis spurte vi: Hvordan har Nettverk for formgiving, kunst og håndverk i UH-sektoren blitt utviklet som praksisfellesskap og hvordan har medlemmene fått organisatorisk og faglig adgang til forskerfellesskapet? Vår empiri gir oss ikke grunnlag for å drøfte læringsutbyttet til deltakerne i nettverket. Derimot vil vi oppsummere våre drøftinger av de valgene som ble gjort av KKS, AU, VK og de lokale arrangørene, med tanke på å gi adgang til praksisfellesskapet for forskning, kompetanse og faglig samarbeid blant lærerutdannere innen formgiving, kunst og håndverk.

Adgang til legitim perifer deltakelse i praksisfellesskap – bidra til en vitenskapelig konferanse

Avgjørelsen i AU i forkant av nettverkskonferansen i Tromsø i 2014 om å åpne for muligheten til å sende inn abstrakt og presentere på nettverkskonferansene, har vært retningsgivende for nettverkets utvikling. Reitan bidro med å bringe egne erfaringer fra internasjonale vitenskapelige konferanser inn i det norske lærerutdanningsmiljøet innen dette fagområdet, som ikke hadde utviklet noen egen praksis og tradisjon å bygge på da nettverket ble opprettet i 2013. Å gi stadig flere ansatte i lærerutdanningene i design, kunst og håndverk adgang til deltakelse i praksisfellesskapet var derfor en bevisst valgt strategi.

I løpet av de gjennomførte nettverkskonferansene har til sammen 11 personer bidratt i VK. Noen har bidratt mange ganger, som medlem eller leder. Til hver konferanse har minst ett av medlemmene i VK også vært med i AU for å ivareta en god kommunikasjon om organiseringen av konferansen. For noen har deltakelsen vært en bratt læringskurve, mens det for andre har vært en videreutvikling av den kompetansen de allerede hadde. Uansett tidligere erfaringer er alle konferanser ulike og alt arbeid i VK har sine helt unike utfordringer. Vi har tilstrekkelig grunnlag til å hevde at dette praksisfellesskapet i de vitenskapelige komiteene har gitt grunnlag for læring. VK har i alle år lagt vekt på å veilede de som har sendt inn abstrakt på en positiv måte hvis det har vært behov for forbedringer før godkjenning. Det har vært viktig med kontinuitet i VK fra år til år ved at minst ett av medlemmene fra tidligere år har vært med. Slik har erfaringene fra tidligere konferanser dannet grunnlag for forbedringer ved for eksempel at det er åpnet for ulike former for presentasjon når slike behov er kommet fram fra nettverkets medlemmer.

Et nytt skritt ble tatt i forkant av jubileumskonferansen i 2023 med å åpne for å sende inn full paper med forventet publisering i et temanummer av *FormAkademisk*. Dette var en indikasjon på at nettverket var modent for nye utfordringer etter ti år. Slik utvides rammene for læring i praksisfellesskapet, både for de som velger å publisere full paper på en konferanse, kanskje for første gang. Men også for de andre i praksisfellesskapet som nettverket utgjør, som kan observere hvordan de som sender inn full paper publiserer skriftlig og presenterer det muntlig på konferansen i 2023. Temareaksjonen for jubileumsnummeret i *FormAkademisk* ga adgang til praksisfellesskapet for det redaksjonelle arbeidet. Den ble satt sammen av to som ikke hadde sittet i en vitenskapelig temareaksjon tidligere og to erfarne redaktører.

Til sammen har 20 personer deltatt i AU, og dermed fått adgang til legitim perifer deltakelse i praksisfellesskapet AU. Hassel har inngått i alle som den koordinerende og samlende funksjonen som KKS representerer. AU for den enkelte konferanse har vært helt sentral i planleggingen og gjennomføringen av nettverkskonferansene. Koordinator ved KKS sitter i AU i tillegg til én eller to personer fra vertsinstitusjonen samt én eller to fra andre universitet og høyskoler. Nettverket har tilstrebet overlapp og kontinuitet slik at én fra innværende AU også sitter i kommende års AU. For å planlegge fram i tid, har også én fra neste vertskapsinstitusjon vært med i AU.

KKS har organisert og kalt inn til AU-møtene. Hovedoppgaven for AU har vært å utforme innhold for konferansen. Diskusjon rundt og beslutning av tema for konferansen, aktuell keynote og dagsaktuelle temaer som kan tas opp i *Åpen post* har vært sentralt. AU har i forkant kartlagt hvem som har disputert og som er aktuelle for å presentere sine avhandlinger på konferansen. De som allerede er medlemmer, har meldt inn nye kolleger til nettverket og de har markedsført konferansen på egne institusjoner. AU har vært en viktig sparringpartner for koordinator ved KKS. AU har bistått vertskapet i gjennomføring av konferansene, sammen med vertsinstitusjonen og flere ansatte ved KKS. KKS har stått for utsending av informasjon via epost og oppdatert nettverkets nettside. AU for neste konferanse har som regel vært avklart på slutten av innværende konferanse.

Hele 288 paper / praksisfortelling / posters har blitt presentert på nettverkskonferansene vi har studert i perioden 2014–2022 (tabell 4). Bidragene har vært fordelt godt mellom institusjonenes ansatte. Noen av de som har bidratt faglig med flest paper / praksisfortelling / posters er fra institusjoner med *mindre* fagmiljøer. Dette er kanskje fordi de ikke har så mange å diskutere faglige problemstillinger med til daglig. Det er altså ikke de største fagmiljøene i Oslo og Notodden som har bidratt oftest med presentasjoner. Dette kan forklares med at de store fagmiljøene allerede hadde utviklede forskningsmiljøer i 2013. Notodden hadde for eksempel arrangert konferansen *Making* i 2012 (Gulliksen & Riis, 2012) og Oslo hadde arrangert DRS//Cumulus i 2013 (DRS//cumulus Oslo 2013, u.å.). Det vi imidlertid ser, er at representanter for Oslo og Notodden har tatt stort ansvar ved å bidra i VK, noe som indikerer en vilje til å bidra til utvikling av praksisfellesskapet.

Det ligger læring både i å skrive abstrakt og i å presentere innholdet på en konferanse der kolleger fra hele landet er deltakende. Kollegene er 'peers' og derfor noe mer kunnskapsrike enn studentene man til vanlig foreleser for. For noen har dette vært nytt og litt skremmende, men de har allikevel bidratt. Noe av grunnen til det kan ligge i at det har blitt etablert et inkluderende fellesskap på nettverkskonferansene, der tilhørerne bidrar med konstruktiv respons fremfor å kritisere svakheter.

Samarbeidet om presentasjoner på tvers av institusjonene har økt. I løpet av de fire første nettverkskonferansene (2014–2017) var fem presentasjoner resultater av et slikt samarbeid. Dette økte til ti felles presentasjoner i løpet av de fire neste nettverkskonferansene (2018–2022). Dette viser altså en dobling i samarbeid på tvers av institusjonene. Økningen er svak, men en indikator på økt samarbeid på tvers av institusjonene som utdanner lærere for undervisning i design, kunst og håndverk. Innad på institusjonene har samarbeid om presentasjoner også økt. På konferansene fra 2014–2017 finner vi ti slike fellesbidrag, mens det økte til hele 48 på konferansene fra 2018–2022. Dette er en tydelig økning, noe som kan tyde på at det faglige samarbeidet også har blitt styrket. Det er nok ikke nettverket alene som har bidratt til dette, det er kanskje heller en blanding av institusjonenes økte forventninger til forskning og formidlingsaktiviteter i hele UH-sektoren med registreringer i CRISTIN (Current research information system in Norway).

Av de konferansene som vi har studert, ser vi en økende interesse og aktivitet. På nettverkskonferansene i perioden 2014–2017 finner vi 95 presentasjoner, mens perioden 2018–2022 har hele 193 presentasjoner. Om vi sammenlikner bidrag på konferansene i disse to fireårsperiodene, så er det mer enn en dobling. De to konferansene Notodden (2019) og Bergen (2020) som ble avholdt før koronapandemien, bidrar med den største økningen. Det samme gjelder antall deltakere på konferansene. Det startet med 16 på Gardermoen i 2013, med en foreløpig topp med 109 deltakere på Notodden i 2019, bortsett fra konferansen arrangert av UiA i 2021, med 127 deltakere digitalt, men alle disse var ikke tilstede hele tiden (tabell 4). Forskerfokuset har blitt forsterket ved at presentasjon av nylig avlagte doktorgrader (PhD) ble innført i 2016 og presentasjon av, og erfaringsdeling rundt etablering av, forskergrupper ble innført i 2018. Dette ble også innført som ledd i å gi stadig flere adgang til legitim perifer deltakelse i praksisfellesskapet.

Ved de fleste nettverkskonferansene er det stilt spørsmål om studenter kan delta på konferansen, spesielt masterstudenter. Det har vært presisert at nettverkskonferansene ikke har vært 'åpne' konferanser, men et lukket praksisfellesskap, et nettverk for fagfeller. For mange av deltakerne er nettverkskonferansen den første arenaen de presenterer egen FoU på, derfor har det vært viktig at dette skal være et praksisfellesskap innen trygge rammer, hvor prøving og feiling er tillatt og ønsket. Av og til er det gitt anledning for vertskapetets masterstudenter å delta på keynote-forelesningen. Noen har deltatt i paperpresentasjoner sammen med sine egne lærere. Diskusjonen rundt praksisfellesskapets utvikling kan være graden av åpenhet – med muligheter og utfordringer.

TABELL 4. Antall deltakere og presentasjoner i KHUH 2013–2022.

År	Sted	Deltakere	Presentasjoner	PhD	Forskergrupper
2013	Gardermoen	16			
2014	Tromsø	25	14		
2015	Stord	34	20		
2016	Trondheim	54	23	3	
2017	Oslo	72	38	5	
2018	Levanger	54	26	1	1
2019	Notodden	109	60	1	3
2020	Bergen	72	43	1	2
2021	Kristiansand (digital)	127	32	3	1
2022	Trondheim (digital)	96	32	4	
	SUM		288		

Faglig utbytte – økt innsikt i faglige problemstillinger

Innholdsmessig har nettverkskonferansene blitt preget av innspill fra tre ulike hold. For det første har den arrangerende institusjon i samarbeid med AU og KKS kunnet angi tema for konferansene. Vertsinstitusjonene har gjennom nettverkskonferansene fått mulighet til å profilere seg faglig. Selv om tema ble gitt for de fleste nettverkskonferansene, så har innholdet i presentasjonene bare i liten grad vært styrt av dette. Ved å legge konferansene til utdanningsinstitusjonene har omvisning på verksteder også bidratt til utveksling av ideer og erfaringer. Det kom tydelig fram at mens noen institusjoner har svært god verkstedskapasitet, så må andre slite med liten plass til verksteder.

For det andre har samfunnsmessige utfordringer som for eksempel utviklingen av nye læreplaner, vært et gjennomgående tema på konferansene. I den studerte perioden har forberedelser og høringsrunder for nye læreplaner engasjert. Under overskriften *Åpen post* ble det satt av tid og rom på nettverkskonferansene til informasjon og utveksling av synspunkter. Det er ikke usannsynlig at innspill fra nettverkskonferansene bidro til å korrigere innholdet i de endelige læreplanene. Det er heller ikke usannsynlig at nettverkskonferansene bidro til gjensidig forståelse for ulike oppfatninger om skolens oppgaver, selv om det til tider har vært tydelige meningsforskjeller.

For det tredje har innholdet på nettverkskonferansene synliggjort hva lærerutdannerne har vært opptatt av – altså deres faglige interesser. Med utgangspunkt i de abstraktene som ble godkjent for presentasjon kan vi se en faglig bredde som vi antar representerer de ansattes faglige interesser. Vi kan se at abstraktene fra ansatte ved noen institusjoner tematisk er forholdsvis like, mens det på andre institusjoner er en stor bredde.

Årsaken til at det ble bestemt å åpne for presentasjoner på nettverkskonferansene var i utgangspunktet muligheten til å få økonomisk støtte til å delta på konferansene. Resultatet har blitt at disse presentasjonene for mange har blitt det *viktigste* innholdet på konferansene, der en kan presentere FoU-arbeidet en holder på med og få høre om FoU-arbeidet kolleger rundt om i landet driver med. Dette har også vært et praksisfellesskap for å lære hvordan en presenterer på en vitenskapelig konferanse.

KONKLUSJON OG VEIEN VIDERE

Problemstillingen i artikkelen har vært hvordan Nettverk for formgiving, kunst og håndverk i UH-sektoren har blitt utviklet som praksisfellesskap og hvordan medlemmene har fått organisatorisk og faglig adgang til forskerfellesskapet.

Vi ser at arbeidet med konferansene i KHUH-nettverket har gitt flere adgang til legitim perifer deltakelse i løpet av de 10 årene som har gått siden opprettelsen. I løpet av 10-årsperioden har fagfeltet hatt store utfordringer med retningsvalg i nye læreplaner. Et stort faglig mangfold har blitt presentert på konferansene, enten det har vært som paper, praksisfortelling eller posters. Det økende antall deltakere som har presentert sitt FoU-arbeid på nettverkskonferansene, tyder på at satsningen på KHUH – framfor ett felles estetisk nettverk – har vist seg å være en vellykket strategi. Vi har ikke grunnlag for å hevde at dette har bidratt til endringer i lærerutdannernes praksis på egen institusjon, men vi kan slå fast at konferansene har hatt takhøyde og gitt mulighet for utvidelse av egen faglig praksis. Vi har ikke undersøkt økt deltakelse med paper på internasjonale konferanser eller ansattes publisering i vitenskapelige tidsskrifter, men vi tror at grunnlaget for dette er styrket gjennom praksisfellesskapet som nettverket har skapt.

Oppsummeringsvis kan vi si at organiseringen av KHUH har bidratt til å gi flere adgang til legitim perifer deltakelse i praksisfellesskapet for forskning innen formgiving, kunst og håndverk, mot en stadig større grad av full deltakelse. Det gjelder både *faglig organisering av nettverkskonferansen som vitenskapelig konferanse og faglige bidrag som er utviklet i nettverket*. For mange vil videre deltakelse i nordiske og internasjonale nettverk bli det neste skritt. For noen vil full deltakelse i det internasjonale praksisfellesskapet for forskning innen formgiving, design, kunst og håndverk være neste mål.

KHUH-nettverket vil kunne utvikle seg videre med utgangspunkt i de erfaringene som er gjort, slik alle praksisfellesskap gjør. Det er imidlertid av stor betydning at samarbeid om forskning også kompletteres med samarbeid om praksis. De to går hånd i hånd. De besøkene vi har hatt på verksteder kan med fordel utvides til å bli gjenstand for drøftinger om rammefaktorer for profesjonsutøvelsen. Vi håper at denne artikkelen følges opp med videre forskning, som for eksempel evaluering av nettverkets arbeid og resultater.

REFERANSER

- Alvesson, Mats. (2003). Methodology for close up studies – struggling with closeness and closure. *Higher Education*, 46(2), 167–193. <https://doi.org/10.1023/A:1024716513774>
- Bendiksen, Solveig Åsgard. (2020). *Unge tegnmakeres skrivelek i iscenesatte verksteder: En A/R/Tografisk studie*. [Doktoravhandling, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet]. <https://hdl.handle.net/11250/2652133>
- Bråten, Ingvard & Borgen, Jorunn Spord. (2019). Hvor var det det butta, hvor er det blitt av alle gutta? Kunst og håndverk i et kjønns- og likestillingsperspektiv. *FormAkademisk*, 12(1). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.3239>
- Carlsen, Kari. (2015). *Forming i barnehagen i lys av Reggio Emilias atelierkultur*. [Doktoravhandling, Åbo akademi]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-765-783-9>
- Ljagsland, Torunn Paulsen. (2013). *Leven som aktør i dialog med kunst*. [Doktoravhandling, Åbo akademi]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-765-635-6>
- Dahlin, Liv Klakegg. (2012). *Rapport for Nettverk for estetiske fag. Utvikling og drift av nettverket i perioden 2006–2011*.
- DRS. (u.å). *Conferences*. <https://www.designresearchsociety.org/cpages/conferences>
- DRS//cumulus Oslo 2013. (u.å.). <https://uni.oslomet.no/drscumulusoslo2013/>
- E&PDE. (n.d.). *E&PDE Conferences*. <https://epde.info/epde-conferences/>
- Fauske, Laila Belinda. (2013). Making scholarship: Describing the field of inquiry and the research approach. In Janne B. Reitan, Peter Lloyd, Erik Bohemia, Liv M. Nielsen, Ingvild Digranes, & Eva Lutnæs (Eds.), *DRS // Cumulus: Design Learning for Tomorrow*, 14–17 May, Oslo, Norway (pp. 508–517). ABM-media. <https://doi.org/10.21606/learnxdesign.2013.044>
- Gulliksen, Marte Sørebo & Riis, Kirstine. (2012). *Book of abstracts. Making. An international conference on materiality and knowledge. Notodden, 24.–27. september 2012*. Høgskolen i Telemark. <http://hdl.handle.net/11250/2438149>
- Hassel, Ragnhild Merete. (u.å.). *Nettverk for formgiving, kunst og håndverk i UH-sektor*. Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen.
- Isaksen, Torbjørn Røe. (2017, 26.05.). Vi trenger et praktisk håndverksfag. *Dagsavisen*.
- Iversen, Vidar. (2017, 03.04.). Et delt fag kan også føre til kjønnssegregering. *Agderposten*.
- Klungland, Monica. (2021). *Materiell-kollektiv praksis. En tilnærming til fagdidaktikk for kunst og håndverk utviklet i veveprosjektet: Veve i åpne dører*. [Doktoravhandling, Universitetet i Agder]. <https://hdl.handle.net/11250/2756839>
- Kulturstyrelsen. (2013). *Kortlægning af nordisk forskning om kultur og kreativitet i skolen*. København. <https://slks.dk/services/publikationer/publikationsarkiv-kulturstyrelsen-2012-2015/kortlaegning-af-nordisk-forskning-om-kultur-og-kreativitet-i-skolen>
- Kunnskapsdepartementet. (2017a). *Statsbudsjettet for 2018, kap. 2.0 – Tildelingsbrev for Nord universitet*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/549eeb4245384a018368ba98f0e225b2/tildelingsbrev-2018-nord.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. (2017b). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del-samlet/>
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i Kunst og håndverk (KHV01-02)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/khv01-02?lang=nob>
- Lave, Jean, & Wenger, Etienne. (2003). *Situert læring – og andre tekster* (Bjørn Nake, Trans.). Reitzel. (Opprinnelig utgitt 1991)

- Lefdal, Else Margrethe. (2016). *Nye skoleanlegg for videregående opplæring – transparens, sentrumslokalisering og brukermedvirkning*. [Doktoravhandling, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet]. <http://hdl.handle.net/11250/2420939>
- Letnes, Mari-Ann. (2014). *Digital dannelse i barnehagen*. [Doktoravhandling, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet]. <http://hdl.handle.net/11250/270339>
- Maapalo, Pauliina. (2019). *Øyeblikksbilder fra trearbeidspraksiser: Lidaktiske og relasjonelle mulighetsrom for arbeid i materialet tre i kunst- og håndverksfaget*. [Doktoravhandling, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet]. <https://hdl.handle.net/11250/2650840>
- Maus, Ingvill Gjerdrum. (2020). *Enhancing design literacy for sustainability: Craft-based design for sustainability in lower secondary education in Norway*. [Doktoravhandling, OsloMet – storbyuniversitetet]. <https://hdl.handle.net/10642/8987>
- Meld. St. 21 (2016-2017). *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/71c018d2f5ee4f7da7df44a6aae265bc/no/pdfs/stm201620170021000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. 18 (2014–2015). *Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/86d1e31e78b44de6a3a15e913b092bf4/no/pdfs/stm201420150018000dddpdfs.pdf>
- Nettverk for formgiving, kunst og håndverk ved universitet og høyskoler. (2014). *Mandat*. <https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2019/01/Mandat-kunst-og-h%C3%A5ndverk-nettverket.pdf>
- Nielsen, Liv Merete. (2008). *Designdidaktisk forskning i utvikling – en forskningsoversikt 1997-2007*. *FormAkademisk*, 1(1), 19–27. <https://doi.org/10.7577/formakademisk.118>
- NordFo. (u.å.). *NordFo-konferenser. Oversikt*. <https://nordfo.blogspot.com/p/nordfo-konferenser-oversikt.html>
- NOU 2008: 3. (2008). *Sett under ett – Ny struktur i høyere utdanning*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/NOU-2008-3/id497182/>
- NOU 2014: 7. (2014). *Elevenes læring i fremtidens skole – Et kunnskapsgrunnlag*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/NOU-2014-7/id766593/>
- NOU 2015: 8. (2015). *Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-8/id2417001/>
- Randers-Pehrson, Anniken. (2016). *Tinglaging og læringsrom i en kunst- og håndverksdidaktisk kontekst*. [Doktoravhandling, Universitetet i Oslo]. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-56700>
- Riis, Kirstine (2016). *Designkundskabens DNA: Udforskning af designkundskab gennem designprocessen Mit DNA*. [Doktoravhandling, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet]. <http://hdl.handle.net/11250/2393093>
- Rimstad, Åsta. (2015). *Teikn- og meningsskaping i studentars arbeid med installasjonar*. [Doktoravhandling, UiT Norges arktiske universitet]. <https://hdl.handle.net/10037/7658>
- SDA. (u.å.). *Relating systems thinking and design*. <https://rdsymposium.org/>
- Skjelbred, Bente Helen. (2021). *Læreres oppfattelse og operasjonalisering av tegning i kunst og håndverk i ungdomsskolen*. [Doktoravhandling, Høgskulen på Vestlandet]. <https://hdl.handle.net/11250/2760505>
- Skregelig, Lisbet. (2016). *Tribuner for dissens. En studie av ungdomsskoleelevers møter med samtidskunst i en skole- og kunstmuseums kontekst*. [Doktoravhandling]. Universitetet i Oslo.
- Solberg, Anne (2017). *Developing Doctorateness i Art, Design and Architecture*. [Doktoravhandling, Høgskolen i Sørøst-Norge]. <http://hdl.handle.net/11250/2442970>
- Svingen-Austestad, Anna (2017). *Questions... Concerning the Production of Subjectivity – On Aesthetic Practices in Art, Craft and Design Studies [Formgivingsfag]*. [Doktoravhandling]. Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.

- Sæverot, Ane Malene. (2020). *Bilde og pedagogikk. En empirisk undersøkelse av ungdoms fortellinger om bilder*. [Doktoravhandling, Universitetet i Bergen]. <https://hdl.handle.net/1956/22512>
- Sømoe, Kjetil. (2013). Kunst og håndverk – fag eller tverrfaglig felt?. *FormAkademisk*, 6(3). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.352>
- Søyland, Lovise. (2021). *Grasping materialities: Making sense through explorative touch interactions with materials and digital technologies*. [Doktoravhandling, Universitetet i Sørøst-Norge]. <https://hdl.handle.net/11250/2756969>
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i Kunst, design og arkitektur Vg.1,2,3 (KD)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/kl06/KD>
- Waterhouse, Ann-Hege Lorvik. (2021). *Materialpoetiske øyeblikk. En a-r-t-ografisk studie av små barns eksperimentelle materialprosesser i barnehagen*. [Doktoravhandling, Universitetet i Sørøst-Norge]. <https://hdl.handle.net/11250/2758549>
- Wenger, Etienne. (2004). *Praksisfællesskaber : læring, mening og identitet* (Bjørn Nake, Overs.). Reitzel. (Opprinnelig utgitt i 1998)
- Wenger, Etienne, McDermott, Richard & Snyder, William M. (2002). *Cultivating communities of practice : a guide to managing knowledge*. Harvard Business School Press.